O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI JIZZAX FILIALI

ISSN 2181-3884

ZAMONAVIY ILMIY-TEXNIK TADQIQOTLAR

xalqaro jurnali

Vol. 2 No. 3

2026

International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research

Volume 2 Issue 3
2026

Zamonaviy ilmiy-texnik tadqiqotlar xalqaro jurnali

3-son
2026

Международный журнал современных научно-технических исследований

Том 2 Выпуск 3
2026

MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI

Xalqaro ilmiy-elektron jurnali

Tahrir kengashi raisi:

P.f.d., prof., O.X. Turakulov

Bosh muharrir:

A.A. Abdumalikov

Tahrir kengashi mas’ul kotibi:

D.M. Jomurodov

Tahririyat hay’ati:

1. B.f.d., prof., S. Murodova (O’zMU Jizzax filiali, UZB)
2. P.f.n., prof., S. Usmanov (O’zMU Jizzax filiali, UZB)
3. T.f.n., dos., S. Tavboev (O’zMU Jizzax filiali, UZB)
4. F.f.d., prof., N. Djusupov (O’zDJTU, UZB)
5. T.f.d., dos., S. Ruzimov (TTPU, UZB)
6. P.f.d., prof., G. Lekerova (SKU, KZH)
7. DSc., Ali Coşkan (ASUI, TR)
8. T.f.d., prof., D. Irgasheva (TATU, UZB)
9. T.f.d., prof., I. Siddikov (NRU TIIAME, UZB)
10. T.f.n., dos., S. Eshkabilov (NDU, US)

Zamonaviy ilmiy-texnik tadqiqotlar xalqaro elektron jurnali (International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research) O’zMU Jizzax filiali Kengashining qaroriga asosan tashkil etilib, 2022-yil 9-sentabrda O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №038200 raqami bilan ro‘yxatidan o‘tkazilgan, shuningdek davlatlararo standartlar talabi asosida O‘zbekiston Milliy kutubxonasidan jurnal uchun 2181-3884 ISSN raqami olingan.

© “O‘zMU Jizzax filiali” – 2023

Tahririyat manzili:

130100, Jizzax viloyati, Jizzax shahri,
Sh.Rashidov Shox ko‘chasi, 259-uy.

YANGI O‘ZBEKISTONDA TA’LIMNI RIVOJLANTIRISHDA MEDIA VOSITALARIDAN FOYDALANISH METODLARI

Qobilov Vohidjon Asliddin o‘g‘li

Samarqand davlat pedagogika institute, tadqiqotchi.
e-mail: vohidqobilov035@gmail.com

Annotatsiya.

Mazkur maqolada Yangi O‘zbekiston sharoitida ta’lim tizimini rivojlantirishda zamonaviy media vositalaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari va metodlari tahlil qilingan. Ta’lim jarayoniga raqamli media, multimedia taqdimotlari, elektron ta’lim platformalari, ijtimoiy tarmoqlar, audio va video materiallar hamda virtual ta’lim resurslarini integratsiyalashning didaktik ahamiyati yoritilgan. Media vositalaridan foydalanishga asoslangan interfaol, loyihaviy, muammoli, vizual va hamkorlikdagi ta’lim metodlarining o‘quvchilarning bilim olish faolligi, mustaqil fikrlashi, ijodkorligi hamda axborot bilan ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirishdagi o‘rni ochib berilgan. Shuningdek, pedagoglarning media va raqamli kompetentligini oshirish, ta’lim mazmunini zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida takomillashtirish hamda media resurslardan xavfsiz va maqsadli foydalanish zarurati asoslab berilgan. Media vositalarini ta’lim jarayoniga metodik jihatdan to‘g‘ri tatbiq etish ta’lim sifati va samaradorligini oshirishga xizmat qilishi ta’kidlangan.

Kalit so‘zlar: Yangi O‘zbekiston, ta’limni rivojlantirish, media vositalari, media ta’lim, raqamli texnologiyalar, multimedia, interfaol metodlar, mediasavodxonlik, raqamli kompetentlik, ta’lim sifati.

МЕТОДЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МЕДИАСРЕДСТВ В РАЗВИТИИ ОБРАЗОВАНИЯ В НОВОМ УЗБЕКИСТАНЕ

Кобилов Вохиджон Аслиддин угли

Самаркандский государственный педагогический институт ,исследователь.

Аннотация.

В статье анализируются педагогические возможности и методы использования современных медиасредств в развитии системы образования в условиях Нового Узбекистана. Раскрывается дидактическое значение интеграции в образовательный процесс цифровых медиа, мультимедийных презентаций, электронных образовательных платформ, социальных сетей, аудио- и видеоматериалов, а также виртуальных образовательных ресурсов. Показана роль интерактивных, проектных, проблемных, визуальных и совместных методов обучения, основанных на использовании медиасредств, в повышении познавательной активности учащихся, развитии самостоятельного мышления, творческих способностей и навыков работы с информацией. Обоснована необходимость повышения медийной и цифровой компетентности педагогов, совершенствования содержания образования на основе современных информационно-коммуникационных технологий, а также безопасного и целенаправленного использования медиаресурсов. Подчёркивается, что методически грамотное внедрение медиасредств в образовательный процесс способствует повышению качества и эффективности образования.

Ключевые слова: Новый Узбекистан, развитие образования, медиасредства, медиаобразование, цифровые технологии, мультимедиа, интерактивные методы, медиаграмотность, цифровая компетентность, качество образования.

METHODS OF USING MEDIA TOOLS IN THE DEVELOPMENT OF EDUCATION IN NEW UZBEKISTAN

Qobilov Vohidjon Asliddin o‘g‘li

Samarkand State Pedagogical Institute , Researcher.

Abstract.

This article analyzes the pedagogical opportunities and methods of using modern media tools to develop the education system in New Uzbekistan. It examines the didactic significance of integrating digital media, multimedia presentations, electronic learning platforms, social networks, audio and video materials, and virtual educational resources into the educational process. The article highlights the role of interactive, project-based, problem-based, visual, and collaborative teaching methods supported by media tools in enhancing students' learning activity, independent thinking, creativity, and information-processing skills. It also substantiates the need to improve teachers' media and digital competence, modernize educational content through contemporary information and communication technologies, and ensure the safe and purposeful use of media resources. The study emphasizes that the methodologically appropriate integration of media tools into the educational process contributes to improving the quality and effectiveness of education.

Keywords: New Uzbekistan, education development, media tools, media education, digital technologies, multimedia, interactive methods, media literacy, digital competence, quality of education.

Kirish. Yangi O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan ta’lim islohotlari ta’lim jarayonini zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, raqamli platformalar, multimedia resurslari va interfaol media vositalari bilan integratsiyalashni taqozo etmoqda. Bunday sharoitda media vositalaridan foydalanish faqat darsni texnik jihatdan jihozlash vositasi sifatida emas, balki ta’lim mazmunini yangilash, ta’lim oluvchilarning bilish faolligini oshirish, mustaqil va tanqidiy fikrlashini rivojlantirish hamda individual ta’lim trayektoriyalarini shakllantirishning muhim pedagogik mexanizmi sifatida namoyon bo‘lmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston — 2030” strategiyasi to‘g‘risidagi PF–158-son Farmonida har bir insonning o‘z salohiyatini ro‘yobga chiqarishi uchun munosib sharoit yaratish ustuvor yo‘nalish sifatida belgilangan.[2] Mazkur strategik maqsadga erishishda ta’lim xizmatlarining raqamli shakllarini rivojlantirish, aholining turli qatlamlari uchun sifatli ta’limdan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish, ta’limni individuallashtirish va inson kapitalini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. “Raqamli O‘zbekiston — 2030” strategiyasi esa iqtisodiyot va ijtimoiy sohalarni, jumladan, ta’lim tizimini raqamli transformatsiya qilishning umumiy yo‘nalishlarini belgilaydi.[3]

Muhokama. O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida oliy ta’limni ilg‘or ta’lim texnologiyalari asosida modernizatsiya qilish, nazariy bilim berishga yo‘naltirilgan ta’limdan amaliy ko‘nikmalarni shakllantiruvchi ta’lim modeliga bosqichma-bosqich o‘tish, “Universitet 3.0” konsepsiyasini joriy qilish, masofaviy va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni rivojlantirish vazifalari belgilangan.[4] Umumiy o‘rta ta’limni 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida ham ta’lim-tarbiya jarayoniga innovatsion shakl va metodlarni, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish ustuvor vazifa sifatida ko‘rsatilgan.[5] Ushbu hujjatlar Yangi O‘zbekistonda media vositalaridan foydalanishni alohida metodik tajriba emas, balki ta’limni tizimli modernizatsiya qilish vositasi sifatida talqin etishga imkon beradi.

D. Buckingham mediata’limni o‘quvchilarga mediamatnlarni tushunish, tahlil qilish, baholash va mustaqil ravishda yaratishni o‘rgatuvchi pedagogik jarayon sifatida izohlaydi.[6] Ushbu yondashuvga ko‘ra, media vositasi tayyor axborotni namoyish etadigan texnik qurilma bo‘lib qolmasdan, o‘quvchining mediamazmuni, mediatili, auditoriya, mualliflik pozitsiyasi va tasvirlangan voqelik o‘rtasidagi aloqalarni anglashiga xizmat qilishi kerak.

A. V. Fedorov mediata’limning tahliliy, amaliy, ijodiy va kommunikativ tarkibiy qismlarini ajratib ko‘rsatadi.[7] Bunda ta’lim oluvchi mediaaxborotni qabul qilish bilan cheklanmaydi, balki uning manbasi, maqsadi, janri, ifoda vositalari va ehtimoliy ta’sirini tahlil qiladi, shuningdek, o‘z mediamahsulotini yaratadi. R. Hobbs tomonidan ishlab chiqilgan yondashuvda media va raqamli savodxonlik axborotga kirish, uni tahlil qilish, mediamahsulot yaratish, refleksiya va mas’uliyatli ijtimoiy faoliyat bilan bog‘lanadi.[8]

Asosiy qism. UNESCOning media va axborot savodxonligi konsepsiyasi ham axborot savodxonligi, media savodxonligi va raqamli kompetensiyani yagona tizimga birlashtiradi. Unda axborot ehtiyojini aniqlash, zarur manbani topish, ma’lumotning ishonchliligini baholash, undan axloqiy foydalanish, mediamazmunni tanqidiy tahlil qilish hamda mediamahsulot yaratish asosiy kompetensiyalar sifatida belgilangan.[9] UNESCOning 2021-yildagi yangilangan o‘quv dasturi media va axborot savodxonligini sun’iy intellekt, raqamli fuqarolik, dezinformatsiya, noto‘g‘ri axborot va nafrat mazmunidagi xabarlarga qarshi barqarorlik bilan bog‘laydi.

Shundan kelib chiqib, ta’limda media vositalaridan foydalanishning asosiy maqsadi axborotni ko‘rgazmali shaklda yetkazish bilangina cheklanmaydi. U quyidagi natijalarni ta’minlashi lozim:

· o‘quv materialini ongli va chuqur o‘zlashtirish;

· o‘quvchilarning bilish faolligini kuchaytirish;
· axborotni izlash, saralash va tanqidiy baholash ko‘nikmalarini rivojlantirish;
· o‘quvchilarning ijodiy mediamahsulotlar yaratish faoliyatini tashkil etish;
· hamkorlik, muloqot va o‘zaro tajriba almashishni kuchaytirish;
· ta’limni individuallashtirish va differensiallashtirish;
· raqamli xavfsizlik, mualliflik huquqi va axborot etikasi qoidalariga rioya qilishni shakllantirish.

Media vositalaridan foydalanishning nazariy-metodologik asoslari

Media vositalarini ta’limga samarali integratsiya qilish multimedia orqali o‘qitishning kognitiv nazariyasiga asoslanadi. R. Mayer va L. Fiorella tadqiqotlariga ko‘ra, inson axborotni verbal va vizual kanallar orqali qayta ishlaydi, lekin har bir kanalning axborotni qayta ishlash imkoniyati cheklangan. Shu bois multimedia materialida ortiqcha matn, tasvir, animatsiya va tovushlarning ko‘pligi o‘quvchining kognitiv yuklamasini oshirib, asosiy mazmunni tushunishga to‘sqinlik qilishi mumkin.[10]

Multimedia materiallarini yaratishda quyidagi tamoyillarga amal qilish maqsadga muvofiq:

uyg‘unlik tamoyili — o‘quv maqsadiga aloqador bo‘lmagan tasvir, musiqa, animatsiya va matnlarni chiqarib tashlash;

signal berish tamoyili — asosiy tushuncha va mantiqiy bog‘lanishlarni rang, sarlavha, grafik belgi yoki ovozli urg‘u orqali ajratib ko‘rsatish;

segmentlash tamoyili — murakkab materialni kichik va mantiqan yakunlangan qismlarga ajratish;

fazoviy yaqinlik tamoyili — matn va unga tegishli rasm yoki diagrammani bir-biriga yaqin joylashtirish;

vaqt jihatidan uyg‘unlik tamoyili — animatsiya va uning izohini bir vaqtda taqdim etish;

ortiqcha takrorlashga yo‘l qo‘ymaslik tamoyili — ekranda murakkab matnni ko‘rsatib, ayni matnni to‘liq ovozli o‘qib berishdan saqlanish;

oldindan tayyorlash tamoyili — murakkab mediamaterialdan avval asosiy tushuncha va atamalarni izohlash.

Mazkur tamoyillar media vositalarining tashqi jozibadorligi emas, balki o‘quvchining kognitiv faoliyatini oqilona tashkil etish muhimligini ko‘rsatadi. Cambridge universiteti tomonidan nashr etilgan multimedia ta’limi bo‘yicha qo‘llanmada ham ortiqcha axborotni kamaytirish, muhim mazmunga signal berish, matn va tasvirni uyg‘un joylashtirish hamda materialni segmentlarga ajratish ilmiy asoslangan dizayn tamoyillari sifatida tavsiya etiladi.

Media vositalaridan foydalanish faoliyatli va konstruktivistik yondashuv bilan ham uzviy bog‘liq. Faoliyatli yondashuvda bilim o‘quvchiga tayyor shaklda berilmaydi, balki muammoli topshiriq, tahlil, tajriba, muloqot va ijodiy faoliyat jarayonida o‘zlashtiriladi. Shuning uchun videoni shunchaki namoyish qilish passiv foydalanish bo‘lsa, video asosida muammoli savol qo‘yish, dalillarni tahlil qilish, alternativ xulosa ishlab chiqish yoki videoloyiha yaratish faol mediata’lim hisoblanadi.

DigCompEdu konsepsiyasida pedagoglarning raqamli kompetensiyasi 22 ta kompetensiyani qamrab oluvchi oltita yo‘nalish bo‘yicha tavsiflangan: kasbiy hamkorlik, raqamli resurslar, ta’lim berish va o‘qitish, baholash, ta’lim oluvchilar imkoniyatlarini kengaytirish hamda ularning raqamli kompetensiyasini rivojlantirish.[11] Ushbu modelda media va axborot savodxonligi o‘quvchilarning manbalarni topishi, solishtirishi, ishonchliligini tekshirishi, tahlil qilishi va axborotdan mas’uliyatli foydalanishi bilan bog‘langan.

Ta’limda media vositalaridan foydalanish metodlari

1. Audiovizual tushuntirish metodi

Audiovizual tushuntirish metodi matn, tasvir, ovoz, video, animatsiya, grafik va diagrammalardan uyg‘un foydalanishga asoslanadi. Ushbu metod murakkab tushunchalar, dinamik jarayonlar va bevosita kuzatish qiyin bo‘lgan hodisalarni tushuntirishda samarali hisoblanadi.

Masalan, tarix fanida tarixiy voqea xarita, hujjatli lavha va vaqt shkalasi orqali; biologiyada hujayradagi jarayon animatsiya yordamida; pedagogik fanlarda muayyan dars vaziyati videokuzatuv orqali tushuntirilishi mumkin. Bunda o‘qituvchi mediamaterialni namoyish etishdan avval o‘quvchilarga maqsadli savollar beradi, namoyish vaqtida muhim jihatlarga e’tibor qaratadi, undan so‘ng tahlil va umumlashtirishni tashkil etadi.

Videodan foydalanish bo‘yicha 105 ta tadqiqot va 7 776 nafar talabani qamrab olgan sistematik sharhda an’anaviy o‘qitish vositasini video bilan almashtirish o‘quv natijalarida kichik ijobiy o‘zgarish, mavjud ta’limga videoni qo‘shimcha vosita sifatida kiritish esa sezilarli ijobiy samara berishi aniqlangan.[12] Bu natija videodars o‘qituvchini to‘liq almashtirmasligi, aksincha, tushuntirish, mashq, muhokama va qayta aloqa bilan birgalikda qo‘llanilganda samarali bo‘lishini ko‘rsatadi.

Audiovizual metod quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi:

1. mediamaterialni o‘quv maqsadiga muvofiq tanlash;
2. o‘quvchilarga oldindan kuzatish topshirig‘ini berish;
3. videoni mantiqiy qismlarga ajratib namoyish etish;
4. muhim qismlarda to‘xtatib, savol va izohlar berish;
5. videodagi axborotni boshqa manbalar bilan solishtirish;
6. yakuniy xulosa, sxema, jadval yoki esse tayyorlash.

2. Interfaol multimedia metodi

Interfaol multimedia metodida oʻquvchi mediamaterialning passiv tomoshabini emas, balki ta'lim jarayonining faol subyekti sifatida ishtirok etadi. Interfaol taqdimot, elektron mashq, simulyatsiya, virtual laboratoriya, raqamli xarita, test va trenajyorlar oʻquvchiga obyekt yoki jarayon bilan bevosita ishlash imkonini beradi.

Mazkur metodda "harakat — natija — tahlil — tuzatish" sikli amalga oshadi. Masalan, virtual tajribada oʻquvchi ma'lum parametrlarni oʻzgartiradi, natijani kuzatadi, xatoni aniqlaydi va yangi yechimni sinab koʻradi. Bu esa bilimning tayyor shaklda qabul qilinishidan koʻra, tajriba orqali oʻzlashtirilishini ta'minlaydi.

Interfaol multimedia metodini qoʻllashda:

· har bir raqamli topshiriq aniq oʻquv maqsadiga xizmat qilishi;
· oʻquvchi amalga oshirgan harakatga tezkor qayta aloqa berilishi;
· topshiriqlar oddiydan murakkabga qarab tuzilishi;
· oʻquvchiga xatoni tuzatish imkoniyati berilishi;
· natijalar oʻqituvchi tomonidan pedagogik tahlil qilinishi zarur.

3. "Teskari sinf" metodi

"Teskari sinf" modelida yangi mavzuga oid videoma'ruza, podkast, elektron matn yoki taqdimot darsdan oldin oʻquvchilarga taqdim etiladi. Auditoriya vaqti esa masala yechish, muhokama, tajriba, guruhli topshiriq, loyiha va individual maslahatga ajratiladi.

Ushbu metod an'anaviy darsdagi "auditoriyada nazariy axborot — uyda mashq" ketma-ketligini "uyda dastlabki tanishish — auditoriyada faol qoʻllash" shakliga oʻzgartiradi. Natijada oʻqituvchi axborot uzatuvchidan oʻquv faoliyatini tashkil etuvchi maslahatchi va fasilitatorga aylanadi.

4. Aralash ta'lim metodi

Aralash ta'lim an'anaviy auditoriya mashgʻulotlari bilan onlayn ta'lim faoliyatini pedagogik jihatdan uygʻunlashtirishga asoslanadi. Unda darsning ma'lum qismi yuzma-yuz, ma'lum qismi esa ta'limni boshqarish platformasi, videokonferensiya, forum, elektron topshiriq yoki mustaqil raqamli faoliyat shaklida amalga oshiriladi.

Aralash ta'limning asosiy afzalligi ta'lim oluvchiga vaqt, joy, sur'at va oʻquv resursini tanlash imkoniyatini berishidir. Biroq onlayn va auditoriya qismlari bir-birini takrorlamasligi, balki yagona didaktik maqsadga xizmat qilishi kerak. Masalan, nazariy material onlayn oʻzlashtirilsa, auditoriyada uning amaliy tatbiqi, muhokamasi va baholanishi tashkil etiladi.

Pedagoglarni tayyorlash va ularning malakasini oshirish boʻyicha amalga oshirilgan meta-tahlilda aralash va teskari oʻqitish modellari faqat auditoriyaga asoslangan oʻqitishga nisbatan samaraliroq boʻlishi, biroq natijaga texnologiyaning oʻzi emas, balki uning pedagogik jihatdan toʻgʻri loyihalashtirilishi koʻproq ta'sir qilishi koʻrsatilgan.[14]

5. Mobil ta'lim va mikrooʻqitish metodi

Mobil ta'lim smartfon, planshet va boshqa portativ qurilmalar yordamida istalgan joy va vaqtda oʻquv materialiga murojaat qilish imkonini beradi. Mikrooʻqitish esa oʻquv mazmunini qisqa video, infografika, podkast, elektron kartochka, mini-test yoki bitta muammoga bagʻishlangan topshiriq koʻrinishida taqdim etishga asoslanadi.

Mazkur metod:

· qisqa muddatli takrorlash;
· muhim atamalarni mustahkamlash;
· darsga tayyorgarlik;
· amaliy yoʻriqnomalarni oʻrganish;
· til oʻrganish;
· mustaqil ta'limni tashkil etishda samarali boʻlishi mumkin.

Mobil ta'limning imkoniyatlari bilan bir qatorda internet sifati, qurilmalarning texnik xususiyatlari, chalgʻituvchi axborotlar, oʻquvchining oʻzini oʻzi boshqarish darajasi va raqamli tengsizlik kabi omillarni ham hisobga olish zarur. Mobil ta'lim boʻyicha sistematik tadqiqotlarda ham texnik imkoniyatlardan tashqari pedagogik dizayn, oʻqituvchi yordami, oʻquvchilarning tayyorgarligi va ta'lim muhiti muhim omillar sifatida koʻrsatiladi.[15]

6. Media-loyiha metodi

Media-loyiha metodida oʻquvchilar muayyan muammo yoki mavzu yuzasidan video, podkast, elektron gazeta, blog, veb-sahifa, infografika, fotoreportaj, raqamli hikoya yoki ijtimoiy rolik tayyorlaydilar.

Media-loyiha quyidagi kompetensiyalarni rivojlantiradi:

· axborotni izlash va saralash;
· manbalarni tekshirish;
· rejalashtirish;
· ssenariy va matn yozish;
· vizual va audiomaterial bilan ishlash;
· jamoada vazifalarni taqsimlash;
· mualliflik huquqiga rioya qilish;
· natijani auditoriyaga taqdim etish;

· o‘z faoliyatini baholash.

Media-loyiha metodida o‘qituvchi mavzu va mezonlarni belgilaydi, ishonchli manbalar bo‘yicha ko‘rsatma beradi, guruhlar faoliyatini muvofiqlashtiradi hamda yakuniy mahsulotni mazmun, ilmiylik, ijodkorlik, texnik sifat va axborot etikasi bo‘yicha baholaydi.

Loyiha natijasini faqat tashqi ko‘rinishiga qarab baholash yetarli emas. Baholash jarayonida manbalarning ishonchliligi, mazmunning ilmiy aniqligi, muammoning yoritilishi, dalillarning asoslanganligi va guruh a’zolarining individual hissasi hisobga olinishi kerak.

7. Mediamatnlarni tanqidiy tahlil qilish metodi

Mazkur metod axborot xabari, reklama, yangilik, videolavha, ijtimoiy tarmoq posti yoki internet maqolasining mazmuni va ta’sir mexanizmlarini tahlil qilishga asoslanadi. U o‘quvchilarning media va axborot savodxonligini shakllantirishning muhim vositasidir.

Mediamatnni tahlil qilish uchun quyidagi savollardan foydalanish mumkin:

Xabarni kim yaratgan?

Xabarning asosiy maqsadi nima?

Qanday auditoriyaga mo‘ljallangan?

Qaysi dalil va manbalardan foydalanilgan?

Fakt bilan muallif fikri qanday ajratilgan?

Qanday tasvir, musiqa, sarlavha yoki emotsional vositalar ishlatilgan?

Qaysi ma’lumotlar berilmagan?

Xuddi shu voqea boshqa manbalarda qanday yoritilgan?

Xabarni tarqatish qanday oqibatlarga olib kelishi mumkin?

Mediamatnlarni tanqidiy tahlil qilish o‘quvchilarni barcha media xabarlarini inkor etishga emas, balki dalil, manba, mualliflik pozitsiyasi va kontekst asosida asoslangan xulosa chiqarishga o‘rgatishi kerak.

8. Faktcheking va muammoli vaziyatlar metodi

Faktcheking metodida o‘quvchilar internet yoki ijtimoiy tarmoqdagi xabarlarning ishonchliligini tekshiradilar. Bunda birlamchi manbani topish, muallifni aniqlash, e’lon qilingan sanani tekshirish, boshqa ishonchli manbalar bilan solishtirish, rasm va videolarning kontekstini aniqlash, statistik ma’lumotlarning kelib chiqishini o‘rganish kabi amallar bajariladi.

Faktcheking topshiriqlari quyidagi algoritm asosida tashkil etilishi mumkin:

· tekshiriladigan da’voni aniq shakllantirish;

· da’voning dastlabki manbasini topish;

· manba muallifi va tashkilotini aniqlash;

· dalillarni mustaqil manbalar bilan solishtirish;

· vizual materialning asl kontekstini tekshirish;

· “to‘g‘ri”, “qisman to‘g‘ri”, “chalg‘ituvchi” yoki “noto‘g‘ri” kabi xulosani dalillar asosida chiqarish;

· tekshiruv natijasini havolalar bilan rasmiylashtirish.

Mazkur metod tanqidiy fikrlash, dalillash, axborot xavfsizligi va fuqarolik mas’uliyatini rivojlantiradi.

9. Ijtimoiy media asosida hamkorlikda o‘qitish metodi

Ijtimoiy tarmoqlar, messenjerlar, forumlar, bloglar va videoplatformalardan o‘quv maqsadida foydalanish o‘qituvchi va ta’lim oluvchilar o‘rtasida tezkor muloqot, material almashish, guruhli muhokama va o‘zaro yordamni tashkil etishga imkon beradi.

Ushbu metodda o‘qituvchi:

· muhokama mavzusi va qoidalarini belgilaydi;

· ishonchli manbalarni tavsiya etadi;

· o‘quvchilar postlari va izohlarini kuzatadi;

· konstruktiv va dalillangan fikrlarni rag‘batlantiradi;

· kiberbulling, haqorat, shaxsiy ma’lumotni oshkor etish kabi holatlarning oldini oladi;

· yakuniy xulosalarni umumlashtiradi.

Ijtimoiy media vositalaridan foydalanish norasmiy muloqot bilan cheklanmasligi, oldindan belgilangan o‘quv maqsadi, topshiriq, baholash mezoni va raqamli odob qoidalariga asoslanishi kerak. Ayrim meta-tahliliy tadqiqotlarda ta’limda ijtimoiy media vositalaridan maqsadli foydalanish o‘quv natijalariga ijobiy ta’sir ko‘rsatishi aniqlangan, biroq bu natijalar platforma turi, fan, yosh guruhi va o‘qitish metodikasiga bog‘liq.[16]

10. Vebinar, videokonferensiya va podkast metodi

Vebinar va videokonferensiyalar masofadan turib sinxron muloqot, ma’ruza, konsultatsiya, munozara va xalqaro hamkorlikni tashkil etishga xizmat qiladi. Podkast esa ta’lim materialini audiomuloqot, intervyu, qisqa ma’ruza yoki muammoli savol shaklida taqdim etish imkonini beradi.

Vebinarni samarali tashkil qilish uchun:

· ma’ruza qisqa mazmuniy bloklarga ajratilishi;

· savol-javob, soʻrov va kichik topshiriqlar kiritilishi;
· ishtirokchilar kamerani yoqish imkoniga ega boʻlmaganda chat, reaksiya va elektron doskadan foydalanilishi;
· mashgʻulot yozuvi va qoʻshimcha materiallar taqdim etilishi;
· yakuniy qayta aloqa olinishi lozim.

Podkastlardan foydalanish, ayniqsa, til oʻrganish, tarixiy va ijtimoiy mavzular, intervyu va mustaqil ta'limda qulaydir. Bunda audioyozuvning davomiyligi, nutq tezligi, ovoz sifati va asosiy fikrlarning mantiqiy tuzilishiga e'tibor qaratiladi.

Media vositalaridan foydalanishning integrativ metodik modeli

Yangi Oʻzbekiston ta'lim tizimi sharoitida media vositalaridan foydalanish quyidagi oʻzaro bogʻlangan bosqichlardan iborat metodik model asosida tashkil etilishi maqsadga muvofiq:

1-jadval.

Bosqich	Pedagogik faoliyat mazmuni	Media vositalari	Kutiladigan natija
Diagnostik bosqich	Oʻquvchilarning dastlabki bilimi, raqamli koʻnikmasi va ehtiyojlarini aniqlash	Elektron soʻrov, diagnostik test, interfaol savol	Individual ehtiyojlar aniqlanadi
Maqsadli bosqich	Ta'limiy, rivojlantiruvchi va tarbiyaviy maqsadlarni belgilash	Raqamli reja, kompetensiya xaritasi	Media faoliyati oʻquv natijalari bilan uygʻunlashadi
Loyihalash bosqichi	Mazmun, metod, media turi va baholash mezonlarini tanlash	Video, podkast, infografika, LMS, virtual laboratoriya	Didaktik jihatdan asoslangan media ssenariysi yaratiladi
Amalga oshirish bosqichi	Individual, juftlik va guruhli media faoliyatini tashkil etish	Interfaol taqdimot, videokonferensiya, mobil ilova	Oʻquvchilarning faol ishtiroki ta'minlanadi
Nazorat va qayta aloqa bosqichi	Jarayon va natijalarni muntazam baholash	Elektron test, analitika, rubrika, elektron portfolio	Xatolar aniqlanib, tezkor tuzatish kiritiladi
Refleksiv bosqich	Oʻqituvchi va oʻquvchi faoliyatini tahlil qilish	Elektron kundalik, refleksiv esse, onlayn muhokama	Media vositasining samaradorligi baholanadi

Mazkur modelda media vositasi ta'lim jarayonining barcha bosqichlariga mexanik ravishda kiritilmaydi. U oʻquv maqsadi, mazmun xususiyati, oʻquvchi ehtiyoji va kutiladigan natijaga qarab tanlanadi.

Xulosa. Yangi Oʻzbekistonda ta'limni rivojlantirish jarayonida media vositalari ta'lim mazmunini vizuallashtirish, murakkab jarayonlarni modellashtirish, oʻquvchilarning mustaqil faoliyatini tashkil etish, individual yondashuvni amalga oshirish va tezkor qayta aloqa berishning samarali vositasi sifatida namoyon boʻlmoqda. Biroq media vositasining pedagogik samaradorligi uning texnik yangiligi bilan emas, balki didaktik maqsadga muvofiq tanlanishi, multimedia dizayni tamoyillariga rioya qilinishi va oʻquvchining faol bilish faoliyatiga integratsiya qilinishi bilan belgilanadi.

Tadqiqot doirasida ta'limda media vositalaridan foydalanish metodlari deganda ta'lim mazmunini turli media shakllarida taqdim etish, axborotni izlash va tanqidiy baholash, interfaol muloqot, hamkorlik, media mahsulot yaratish, natijalarni raqamli vositalar orqali nazorat qilish hamda refleksiyani tashkil etishga qaratilgan oʻzaro bogʻlangan pedagogik usullar tizimi tushuniladi.

Shu jihatdan audiovizual tushuntirish, interfaol multimedia, teskari sinf, aralash ta'lim, mobil ta'lim, media-loyiha, mediamatnlarni tanqidiy tahlil qilish, faktcheking, ijtimoiy media asosida hamkorlikda oʻqitish, vebinar va podkast metodlari Yangi Oʻzbekiston ta'lim tizimini rivojlantirishda istiqbolli metodlar hisoblanadi. Mazkur metodlarni yagona maqsad, diagnostika, faoliyat, qayta aloqa, baholash va refleksiya asosida integratsiyalash ta'lim oluvchilarning bilimini oshirish bilan birga, ularda media va axborot savodxonligi, raqamli kompetensiya, tanqidiy tafakkur, ijodkorlik va mas'uliyatli raqamli fuqarolik sifatlarini shakllantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Oʻzbekiston Respublikasi. Ta'lim toʻgʻrisida: Oʻzbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi OʻRQ-637-son Qonuni // *Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi.* – 2020. – 24-sentabr. – Murojaat sanasi: 28.07.2026.
2. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti. "Oʻzbekiston – 2030" strategiyasi toʻgʻrisida: 2023-yil 11-sentabrdagi PF-158-son Farmon // *Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi.* – 2023. – 12-sentabr. – Murojaat sanasi: 28.07.2026.
3. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti. "Raqamli Oʻzbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida: 2020-yil 5-oktabrdagi PF-6079-son Farmon // *Qonunchilik ma'lumotlari*

milliy bazasi. – 2020. – 6-oktabr.

4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida: 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son Farmon // *Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi.* – 2019. – 9-oktabr.

5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. O‘zbekiston Respublikasi xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida: 2019-yil 29-apreldagi PF-5712-son Farmon // *Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi.* – 2019. – 29-aprel.

6. Grizzle A., Wilson C., Tuazon R. et al. *Media and Information Literate Citizens: Think Critically, Click Wisely!* – 2nd ed. – Paris: UNESCO, 2021.

7. Fiorella L., Mayer R. E. Principles for Reducing Extraneous Processing in Multimedia Learning // *The Cambridge Handbook of Multimedia Learning* / ed. by R. E. Mayer, L. Fiorella. – 3rd ed. – Cambridge: Cambridge University Press, 2021. – P. 185–198. – DOI: 10.1017/9781108894333.019.

8. Redecker C., Punie Y. *European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu.* – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017. – 95 p. – DOI: 10.2760/159770.

9. Noetel M., Griffith S., Delaney O. et al. Video Improves Learning in Higher Education: A Systematic Review // *Review of Educational Research.* – 2021. – Vol. 91, No. 2. – P. 204–236. – DOI: 10.3102/0034654321990713.

10. Baig M. I., Yadegaridehkordi E. Flipped Classroom in Higher Education: A Systematic Literature Review and Research Challenges // *International Journal of Educational Technology in Higher Education.* – 2023. – Vol. 20. – Article 61. – DOI: 10.1186/s41239-023-00430-5.

11. Martin F., Sun T., Westine C. D. A Meta-analysis of Online Learning, Blended Learning, the Flipped Classroom and Classroom Instruction for Pre-service and In-service Teachers // *Computers and Education Open.* – 2023. – Vol. 5. – Article 100142. – DOI: 10.1016/j.caeo.2023.100142.

12. Sophonhiranrak S. Features, Barriers, and Influencing Factors of Mobile Learning in Higher Education: A Systematic Review // *Heliyon.* – 2021. – Vol. 7, No. 4. – Article e06696. – DOI: 10.1016/j.heliyon.2021.e06696.